

ГРОМАДСЬКІ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПОЛІТИЧНІ ПАРТІЇ ЯК ГЕНЕРАТОРИ ПРОВІДНИХ ІДЕНТИФІКАЦІЙНИХ СУПЕРЕЧНОСТЕЙ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІЇ

У статті досліджено роль громадських організацій та політичних партій у формуванні ідентифікаційних суперечностей українського суспільства, з'ясовано основні виклики для розвитку солідарності та громадянської активності на добровільних засадах, визначено базові меседжі громадських організацій та політичних партій щодо формування орієнтирів та ціннісних маркерів у політичному самовизначенні української нації.

Ключові слова: громадські організації, політичні партії, політична ідентичність.

Oksana Zorych. Non-governmental organizations and political parties as generators of main identification contradictions of Ukrainian nation.

The article represents the role of NGOs and political parties in forming identification contradictions of Ukrainian society, founds the main challenges for the development of solidarity and civic engagement on a voluntary basis, defines the basic messages of NGOs and political parties about the formation of reference points and value markers in political self-determination of the Ukrainian nation.

Key words: non-governmental organizations, political parties, political identity.

Ідентифікаційні суперечності української нації значною мірою зумовлені специфікою перебігу політичного процесу в Україні, в якому громадські організації та політичні партії здобули статус важливих агентів впливу на суспільно-політичне життя, формування ціннісних орієнтирів та стратегій розвитку суспільства. Багатоманіття факторів, що впливали на становлення української нації: політичні, економічні, культурні – стали предметом численних світоглядних спекуляцій з боку тих громадських організацій та політичних партій, що прагнули інтенсифікувати конфліктну

динаміку суперечностей між різними регіональними групами українського суспільства.

Однією із провідних технологій підживлення ідентифікаційних суперечностей української нації було насадження та відтворення наперед визначених ідентитетів, що мали диференціюючий характер та містили опозицію «Свій» – «Чужий». Політична спільнота українських громадян таким чином отримувала наперед задані ідентичності: західняків, східняків, кримчан, представників Донбасу тощо, із нібито несумісними економічними проблемами та глибокими історико-культурними суперечностями між Сходом та Заходом країни. Так, за допомогою пропаганди, замість толерування у публічному дискурсі країни ідеї «єдності в багатоманітті», українське суспільство за посередництва окремих громадських організацій та політичних партій набуло статусу роздвоєного, штучно створеного, що поставало перед вибором між альтернативами: «Європа або Росія», «демократія або авторитаризм», «реформи або стабільність» тощо.

Важливим елементом закріплення ціннісних опозицій у масовій свідомості українських громадян та загострення ідентифікаційних суперечностей між ними стало маніпулювання темою унітарного устрою Української держави. Так, наприклад, всеукраїнська громадська організація Всеукраїнський громадський рух «Український вибір» (zareestrowana y 2008 p.) від моменту свого створення виступила на підтримку федеративної моделі державного устрою в Україні, наголошуючи на відмінності світоглядних та ціннісних орієнтирів громадян України за регіональною ознакою. Лідер «Українського вибору» В. Медведчук стверджував, що «федералізація нашої країни – це єдині та безальтернативні ліки проти її розколу, загроза та реальність якої існують» [1]. Твердження такого типу підживлювали суспільно-політичні антагонізми в країні, провокуючи дискусії щодо спільності/відмінності історичної долі українців та етнічних росіян, що проживають на теренах сучасної України, плекали конфлікти історичної пам'яті, зокрема, щодо героїзації воїнів ОУН-УПА, визнання факту Голодоморів 1932 – 1933 та 1946 – 1947 рр., формували негативні стереотипи у сприйнятті двомовності українців, їхньої релігійної гетерогенності тощо.

Ці ідентифікаційні суперечності, своєю чергою, використовувалися політичними партіями у боротьбі за розширення електорального поля підтримки та, як наслідок, – доступу до економічних ресурсів як цілої країни, так і окремих її регіонів. Після подій Революції Гідності провідним трендом у політичному житті країни стало імітативне оновлення партійної системи, коли низка партій пережила своєрідну реінкарнацію. Так, наприклад, Партія «Солідарність» (zareєстрована у 2000 р., не виявляла політичної активності) напередодні парламентських виборів 2014 р. була переіменована на Партію «БЛОК ПЕТРА ПОРОШЕНКА» і перезапущена під новим партійним брендом із новими лідерами – П. Порошенком, Ю. Луценком, В.Кличком. Аналогічний формат «політичного тьюнінгу» обрали для себе представники колишньої партії влади, які, перейменувавши Партію «Закон і порядок» (zareєстрована у 2010 р.), утворили Політичну Партію «Опозиційний блок», до якої увійшли колишні члени ПАРТІЇ РЕГІОНІВ, а також низка її сателітів – Партія розвитку України, Партія Наталії Королевської «Україна – вперед!» та ін. Характерною рисою політичного процесу в Україні стало акцентування уваги на необхідності консолідації партій у межах двох блоків – провладного та опозиційного. Іншим трендом у політичному процесі України після подій Революції Гідності стала активізація роботи партій лідерського типу, серед них – Політична партія «ПРАВИЙ СЕКТОР» (zareєстрована 1997 р.), Політична партія «НАРОДНИЙ ФРОНТ» (zareєстрована у 2014 р., спадкоємиця Політичної партії «Фронт змін» на чолі із А. Яценюком, що проіснувала до 2013 р.). Також на політичній авансцені країни активізувалися ті партії, що заручилися підтримкою частини суспільства із протестними настроями, серед них – Радикальна Партія Олега Ляшка (zareєстрована 2010 р.), Політична партія «Об'єднання «САМОПОМІЧ» (zareєстрована 2012 р.). Важливою домінантою у питанні створення та функціонування партій залишився лідерський фактор. Провідну роль у розкрутці «нових» політичних партій відігравав не стільки кадровий склад та ідеологічна платформа, скільки потужний мас-медійний супровід, що де-факто витіснив інші форми забезпечення повноцінного партійного функціонування, зокрема – розвитку місцевих осередків політичних партій. Таким

чином, радикалізація ідентифікаційних суперечностей українського суспільства значною мірою зумовлена формальними процесами «оновлення» політичної системи країни. Партії-аутсайтери здійснили «перезапуск» своїх політичних проєктів під новими партійними брендами.

Політичні партії значною мірою продовжили підживлення теми поляризації України, її двоїстості: у мовному, релігійному, історико-політичному контекстах, наголошували на необхідності системних реформ з метою децентралізації влади та розширення прав органів місцевого самоврядування. Так, наприклад, на позачергових виборах до Верховної Ради України, 26 жовтня 2014 р., п'ятірка лідерів перегонів у багатомандатному загальнодержавному окрузі, а саме: Політична партія «НАРОДНИЙ ФРОНТ» (zareєстрована у 2014 р.), Партія «БЛОК ПЕТРА ПОРОШЕНКА» (zareєстрована у 2000 р.), Політична партія «Об'єднання «САМОПОМІЧ» (zareєстрована у 2012 р.), Політична Партія «Опозиційний блок» (zareєстрована у 2010 р.), Радикальна Партія Олега Ляшка (zareєстрована у 2010 р.) – у своїх передвиборчих програмах заявили про необхідність децентралізації влади та розширення прав місцевого самоврядування [2]. Ідентифікаційні суперечності між локальними владними елітами та спільнотами, таким чином, на декларативному рівні були гармонізовані завдяки акцентуванню у програмах політичних партій самотності кожного регіону країни, їх прав на розширене використання власних адміністративних та фінансових ресурсів.

Разом із тим, загроза поширення сепаратистських настроїв за посередництва політичних партій та громадських організацій, «розмивання» меж української нації через встановлення локальних політичних режимів та неприйняття «Інших», визнання їх «Чужими» зберігалися. Гасла реформ місцевого самоврядування представники локальних владних еліт сприйняли по-своєму. Непоодинокими були випадки, коли під титулом демократичних перетворень регіональні лідери змінювали свою громадянську позицію та геополітичні орієнтири відповідно до клієнт-патрональних зв'язків, які встановлювалися з центральною владою в Києві, або ж у столиці сусідньої держави – Москві. Так, колишній Голова Верховної Ради Автономної Республіки Крим В. Константинов, член ПАРТІЇ

РЕГІОНІВ, державний службовець України першого рангу, у березні 2014 р. долучився до прихильників сепаратизму та став Головою «Державної Ради» самопроголошеної Республіки Крим. Прикметно, що перешкодження деструктивним маніпуляціям довкола змісту ідентифікаційного розмаїття української нації ускладнювалося тим, що за формальними ознаками велика кількість громадських організацій та політичних партій, робота їх активістів формально відповідали нормам українського законодавства. Однак на практиці діяльність таких організацій неявно підривала основи української державності та мала відверто антиукраїнський та антигуманний характер. Так, наприклад, у січні 2014 р., під час вшанування пам'яті загиблих Революції Гідності на вулиці Грушевського у м. Києві, голова громадської організації «Молода Гвардія» А. Клінчаєв заявив, що вважає їх смерть правильною та закликав міліцію діяти ще жорсткіше [3].

Таким чином, політичні партії та громадські організації фактично стимулювали формування в Україні своєрідного ринку ідентичностей, що використовувалися як засіб розпалювання міжрегіональних суперечностей, підриву основ соціальної солідарності, заперечення єдності українського суспільства як спільноти Української держави та культивування антигуманних способів ведення політичної боротьби. Закони ринку ідентичностей підпорядковувались утилітарним принципам примноження вигод та ставали предметом торгу, інструментом для отримання політичних, економічних переваг для локальних політичних лідерів, для яких державницька політика національної єдності не мала провідної ролі, а демократичні цінності свободи та недоторканості людського життя мали суто декларативний характер.

Разом із тим, як свідчать результати досліджень, проведених соціологічною службою Центру Разумкова з 22 по 27 травня 2015 р.^{*}, принципи федералізму не підтримуються переважною

---

^{*} Було опитано 2007 респондентів віком від 18 років у всіх регіонах України, за винятком Криму та окупованих територій Донецької та Луганської областей, за вибіркою, що репрезентує доросле населення України за основними соціально-демографічними показниками. Вибірка опитування будувалася як багатоступенева, випадкова із квотним відбором респондентів на останньому етапі. Теоретична похибка вибірки (без врахування дизайн-ефекту) не перевищує 2,3% з імовірністю 0,95%.

більшістю українських громадян. Так, на питання «Як Ви ставитеся до ідеї автономії Вашої області (регіону)?» 78,6% респондентів відповіли негативно, 8% відповіли позитивно, і 13,4% не визначилися із відповіддю [4]. На запитання «Як Ви ставитеся до ідеї федеративного устрою України?» 69,2% опитаних відповіли, що не підтримують ідею федералізації країни, 14,5% підтримали, 16,4% не визначилися із відповіддю [5]. Показово, що відносно 2012 р. кількість прибічників унітарного устрою держави дещо зросла разом із незначним підвищенням кількості прихильників федералізації. Так, за даними дослідження, проведеного соціологічною службою Центру Разумкова в усіх регіонах України з 7 по 12 вересня 2012 р.^{*}, 62,3% респондентів не підтримували ідею федералізації України, 12,3% підтримували, 25,4% не змогли визначитися із відповіддю [6]. При цьому важливо, що результати соціологічних опитувань 2012 р. включали мешканців Криму та Донецької та Луганської областей, тимчасово окупованих з 2014 р.

Таким чином, ідея несумісності регіональних ідентичностей, пропагування ідей федералізму та автономізації регіонів значною мірою були штучними конструктами, на яких спекулювали окремі політичні партії та громадські організації, впроваджуючи стратегію «насаджування ідентичностей», що в дійсності не корелюють із позиціями більшості українських громадян. Це свідчить, зокрема, про більш помірковані позиції переважної частини українських громадян, зменшення ефективності маніпулятивно-популістських технологій протиставлення Східної та Західної частин України у здійсненні передвиборчої агітації та зміщенні ціннісних орієнтирів як у світоглядних настановах виборців, так і в програмних документах політичних партій. Так, зокрема, передвиборчі програми політичних партій на останніх парламентських виборах 2014 р. були побудовані довкола ідей консолідації нації, зокрема: встановлення миру, захисту територіальної цілісності України, боротьби з корупцією, впровадження економічних реформ тощо [2].

Однією із головних тем, що сприяла ескалації ідентифікаційних суперечностей української нації, було питання мови як основи

---

^{*} У ході дослідження було опитано 2008 респондентів віком від 18 років. Теоретична похибка вибірки – 2,3%.

символічного капіталу українського народу. «Мовна карта», що була розмінною в перипетіях становлення української державності починаючи з 1991 р., стала однією із наріжних тем, які обговорювалися представниками окремих політичних сил та громадських організацій як фактор, що формує два великі історико-культурні ареали українського народу – україномовний та російськомовний. Мовно-культурні орієнтації Сходу та Заходу країни утворили своєрідну вісь політичного дискурсу, довкола якої упродовж всієї історії новочасової незалежності України тривали запеклі дискусії.

Вихідна позиція проросійських політичних сил та громадських організацій полягала у наданні російській мові статусу другої державної мови, зважаючи на її т. зв. неповноцінний розвиток у незалежній Україні. Лозунг ПАРТІЇ РЕГІОНІВ «Дві мови – один народ», ухвалення законопроекту «Про засади державної мовної політики» у липні 2012 р. (він же – сумнозвісний закон Ківалова – Колесніченка, що передбачав можливість офіційної двомовності у регіонах, де чисельність національних меншин перевищує 10%), згодом скасованого у лютому 2014 р., були спрямовані на формування негативних стереотипів серед мешканців Сходу України щодо становища російської мови в Україні, зокрема, постійно наголошувалася теза про її перманентні утиски та споконвічну єдність українського та російського мовного просторів. Так, зокрема, голова Народної Партії (створена у 1996 р. як Аграрна партія України, у 2005 р. перейменована у Народну Партію), колишній Голова Верховної Ради України В. Литвин наголошував, що «в Україні історично, століттями склалася двомовність. На нашій території завжди говорили і українською, і російською. Душа України, Шевченко, свої щоденники, переповнені тугою за Україною, вів російською... Ну не може «русский человек», який мешкає в Євпаторії, прочитати пам'ятку до ліків українською або англійською мовами. Як мінімум там має бути текст і російською мовою» [7].

Поділ українських громадян за мовною ознакою був одним із найбільш очевидних механізмів для структурування електорального поля країни, способом диференціації «Своїх» та «Чужих», наголошування на неподібності України, антиподності її регіонів та неможливості знайти «спільну мову» у межах однієї держави. Таким способом у політичному дискурсі розпалювалася своєрідна

«мовна ворожнеча», що провокувала конфліктогенність ідентифікаційного різноманіття української нації.

Складність мовного питання полягала ще й у тому, що «низка політичних партій, які в Україні вже мають тривалу і не дуже історію діяльності, а також різні так звані «треті» сили, відомі своїм проросійським баченням соціально-економічного, геополітичного, гуманітарного розвитку України, не лише у своїх наративах, а й у реальності є російськомовними: усе діловодство в керівництві цих політичних організацій ведеться російською мовою, їхні центральні та обласні партійні видання винятково російськомовні, їхні лідери послуговуються в спілкуванні з виборцями, в роботі державних установ переважно російською. Як і будь-який політикум, український створює власну мовленнєву практику, грає в свою «мовну гру» [8, с.59]. Ця гра, безперечно, має свої правила, а саме: кордони вживання російської мови визначені де-факто кордонами «руського мира», тож руська культура, що зазнає «утисків» у тій чи іншій формі, автоматично підпадає під протекторат Москви. Логічним наслідком таких спекуляцій була політизація роботи низки громадських організацій проросійської спрямованості, що здійснювали свою роботу під «прикриттям» культурно-просвітницької місії захисту етнічних росіян від мовної дискримінації. Так, у червні 2015 р. у Львові було проведено з'їзд руських та так званих «антифашистських» громадських організацій, на якому, зокрема, представник громадської організації Всеукраїнське громадське об'єднання «Інтелігенція України за соціалізм» (zareestrovana 2001 р.) О. Покровський заявив, що «сьогодні руська інтелігенція не має можливості на пряму виконувати свою функцію, а саме: доносити своєму народу культуру, мову, твори мистецтва на рідній російській мові... Нам інтелігенція Львова просто зашиває роти. Нас вбивали і вбивають тільки за те, що ми говоримо правду про український націоналізм» [9]. Таким способом ідея «руського мира», історико-культурної та політичної єдності Росії та України пропагується через протиставлення т. зв. українського махрового націоналізму та російської інтелігентності, розкручується тема асиметричності прав та свобод російськомовного населення, прямої загрози життю та здоров'ю «інакомислячим» поборникам російської мовної експансії.

Спроби нав'язування ярликів неповноцінності української мовно-культурної ідентичності у процесі обговорення «мовного питання» були сприйняті широкими колами української громадськості як «яблуко розбрату» та дістали, зокрема, таку оцінку: «Чим нищета краща за злидні?», «Наскільки стане дешевшим газ російською?» тощо. Таким способом у структурі ціннісних орієнтацій громадян було зафіксовано маргінальність мовного питання на тлі зростаючої потреби розв'язання економічних проблем, запиту до влади щодо забезпечення належного рівня та якості життя. Ці настрої громадян зберігають свою актуальність. Дані всеукраїнського соціологічного опитування, проведеного Київським міжнародним інститутом соціології з 14 по 24 лютого 2015 р. щодо ставлення українців до статусу російської мови* засвідчили, що частка тих, хто вважає, що російську мову потрібно зробити другою державною мовою в Україні, суттєво зменшилася: у 2013 р. таких було 27%, а у 2015 р. стало 19% [10]. Тож на поточному етапі розвитку українського суспільства спекуляції довкола мовної теми не знаходять бажаного деякими проросійськими політичними та громадськими силами відгуку серед громадян, превалююча частина українців лишається на позиціях підтримки української мови як єдиної державної мови.

До основних напрямів ідеологічного, психологічного та інформаційного тиску, що застосовувалися окремими політичними партіями та громадськими організаціями, належав феномен історичної пам'яті, що відтворює в часі відчуття належності громадян до однієї історико-культурної спільноти. Так, зокрема, тема Голодоморів 1932–1933, 1946–1947 рр. в Україні опинилася в епіцентрі уваги як проросійських, так і проукраїнських патріотичних політичних сил. Політичні партії, що виступали апологетами відновлення імперії у її радянській версії, зокрема, Комуністична партія України (zareestrowana 1993 р.), Прогресивна соціалістична партія України (zareestrowana 1996 р.) не визнавали Голодомори в

---

* Методом особистого інтерв'ю опитано 2013 респондентів, що мешкають у 108 населених пунктах усіх областей України (окрім АР Крим) за стохастичною вибіркою, репрезентативною для населення України віком від 18 років. В Донецькій та Луганській областях дослідження проводилося як на територіях, що підконтрольні Україні, так і на територіях, що не підконтрольні.

Україні фактами геноциду українського народу. Лідер Комуністичної партії України П. Симоненко, використовуючи історичну дистанцію як політичне алібі, заявляв: «Ми, сучасні комуністи, до цього відношення не маємо. Я маю на увазі 1937 рік. Наприклад, я в цей час ще навіть не народився» [11]. Крім цього, колишній глава Української держави В. Янукович також не визнавав Голодомори геноцидом українського народу, про що свідчив, зокрема, його виступ у Парламентській асамблеї Ради Європи у 2010 р. [12]. Таким способом, політизуючи питання національної історії, проросійськи налаштовані політичні сили та їх лідери підтримували феномен «безпам'ятства», коли українська нація, зокрема, представники її східних регіонів, що зазнали найбільших людських втрат від Голодоморів, продовжували мімікрію історичного нарративу, що був встановлений у період радянської влади.

Іншою темою, що набула широкого розголосу завдяки інформаційним кампаніям політичних партій та громадських організацій, стало питання символічного спадку Радянського Союзу, зокрема, сакральних об'єктів монументальної пропаганди – пам'ятників В. Леніну. Упродовж новочасової історії України громадські активісти з різних регіонів України демонстрували свою лояльність до вищезазначеної культової персони. Так, під час подій Революції Гідності в окремих містах країни проходили акції на захист пам'ятника вождю пролетаріата. У лютому 2014 р., наприклад, в Іллічівську під проводом громадської організації «Народна альтернатива» було проведено марш на захист пам'ятника В. Леніну [13].

Одним з важливих правових наслідків протидії антиукраїнським закликам та спекуляціям довкола тем національної історії стало прийняття Закону «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки», на підставі якого Міністерство юстиції України у липні 2015 р. заборонило Комуністичній партії України, Комуністичній партії України (оновленій), Комуністичній партії робітників та селян бути суб'єктами виборчого процесу [14]. Однак зазначені правові обмеження не були сприйняті вищезгаданими політичними акторами як імперативні, тож уже у червні 2015 р. лідер Комуністичної партії

України П. Симоненко спільно із лідером ПСПУ Н. Вітренко заявив про створення нового руху Ліва опозиція [15]. Таким чином, Комуністична партія України пережила своєрідну реінкарнацію у новому організаційному форматі – як суспільно-політичний рух. Понад те, ухвалення пакету законів про декомунізацію не тільки не заблокувало роботу антиукраїнських політичних сил, але і спровокувало черговий раунд «дискримінаційної риторики» щодо різних регіонів України. Так, представники Політичної Партії «Опозиційний блок» «назвали прийняті закони сумнівними і попередили, що це може призвести до «розколу українського суспільства» [16].

Прикметно, що у медіа-просторі країни такі спекуляції стали усталеною практикою. Теми руїни, недалугої політики політичних попередників, «фашистської загрози» стали вже звичними маркерами ідентифікаційних конфронтацій. Так, наприклад, ПАРТІЯ РЕГІОНІВ у 2013 р. під власною егідою проводила т.зв. антифашистський марш [17], а депутат від ПАРТІЇ РЕГІОНІВ В. Колесніченко зареєстрував у парламенті законопроект «Про заборону реабілітації та героїзації осіб й організацій, що боролися проти антигітлерівської коаліції» [18]. Таким способом представники влади як апологети проросійської політики в Україні прагнули нав'язати у масовому суспільному дискурсі дві провідні ідентичності. Перша з них – це ідентичність фашиста, що у стійких стереотипах населення мала б закріпитися за представниками проєвропейських політичних сил, а також ідентичність антифашиста, що відводилася партії влади.

В основі культивування образу фашистів – історична травма українців, що залишилась у спадок від Другої світової війни, а саме – незліченні людські жертви у боротьбі із націонал-соціалізмом гітлерівської Німеччини, з одного боку, та боротьба із радянською владою партизанськими загонами ОУН-УПА – з іншого. На підставі хибного ототожнення борців за незалежність України із «фашистами», що активно пропагувалось у радянській історіографії упродовж десятків років, стійке асоціювання представників Західної України, що прагнули самостійництва, із фашистами стало основою нової ідеологічної політики ПАРТІЇ РЕГІОНІВ, а також стрижнем масової інформаційної кампанії,

що була спрямована на дискредитацію проєвропейських орієнтацій українців. Як зазначив посол України в Хорватії О. Левченко, «цю історичну фальсифікацію сьогодні активно використовує путінська пропаганда, щоб виправдати анексію Криму й агресію на Сході України. Пропагандистська схема, яку заварганили кремлівські ідеологи, виглядає так: «Майдан у Києві, який скинув проросійського президента Януковича, організували Америка і Європа руками західних українців. Західні українці – фашисти й русофоби, це всі знають ще з часів війни. Отже, до влади в Києві прийшла фашистська хунта, а це значить, що вона буде переслідувати росіян і всіх, хто в Україні говорить по-російськи. Висновок: «Росія мусить їх захистити! Усі на боротьбу з українським фашизмом!» [19].

Загалом можна стверджувати наявність двох провідних стратегій конструювання (та, відповідно, зіштовхування) політичних ідентичностей українських громадян, якими послуговуються у своїй діяльності як громадські організації, так і політичні партії – проукраїнської (із акцентуванням необхідності реабілітації національних героїв, відтворення аутентичної української історії, вільної від ідеологічних штампів та кліше радянського періоду) та імперської (із домінуванням світоглядної настанови «консервації» радянських артефактів та конформістською установкою у сприйнятті символів, знаків тоталітарного минулого та осіб, що його уособлювали), що відкрито співіснують у публічному просторі.

Висновки:

1. Функціонування громадських організацій та політичних партій у сучасному українському суспільстві відзначається конфліктогенністю та суперечливими світоглядними моделями розвитку країни.

2. Насаджування та систематичне відтворення у риториці лідерів та активістів політичних партій та громадських організацій семіотичної пари «Свій» – «Чужий» сформувало стійкий стереотип щодо поділу українців за регіональним принципом із несумісними цінностями. Ця політична технологія була і залишається важливим ресурсом мобілізації електорату та забезпечення підконтрольності широких верств суспільства із патерналістськими установками.

3. Нав'язування ідентичностей, що позиціонуються як полярні, опозиційні, конфліктні у сукупності із «кишеньковістю» значної кількості політичних партій та громадських організацій, стрімко підривають довіру громадян до інститутів демократичного представництва, оскільки не відповідають їх аутентичним ідентифікаційним орієнтирам.

4. Популістські механізми здійснення політичної боротьби мають два головні наслідки: соціальну апатію та розчарування, а також латентне становлення локальних політичних режимів, лідери яких не поділяють державницької політики національної єдності та підривають основи суверенності України як незалежної та демократичної держави.

5. Основним ресурсом відновлення довіри громадськості до інституціоналізованих форм колективного життя має стати прозорість та сталість роботи громадських організацій і політичних партій, популяризація результатів їх активності та відповідного їм суспільного ефекту, розширення сфер доступу та впливу громадських організацій і політичних партій на прийняття політичних рішень в органах державної влади. Консолідуючий потенціал громадських організацій та політичних партій на поточному етапі розвитку країни потребує подальшої конвертації кількісного параметру їх роботи у якісно новий формат соціального представництва, що репрезентуватиме українських громадян не на основі пошуку міжрегіональних відмінностей у економічному, політичному, культурному вимірах, а на основі констатації єдності українського народу у розмаїтті та багатогранності його культури та історії.

---

1. Информационный портал «Украинский выбор» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vybor.ua/topics/federalization.html>

2. Партійна система до і після Майдану: зміни, тенденції розвитку, суспільні запити // Центр Разумкова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.uceps.org/upload/1442416518_file.pdf

3. Луганский регионал поприветствовал гибель людей на Грушевского // УНИАН [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unian.net/politics/875446-luganskiy-regional-poprivetsvoval-gibel-lyudey-na-grushevskogo.html>

4. Соціологічне опитування. Як Ви ставитесь до ідеї автономії Вашого регіону (області) // Центр Разумкова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.razumkov.org.ua/ukr/poll.php?poll_id=1051

5. Соціологічне опитування. Як Ви ставитесь до ідеї федеративного устрою України? // Центр Разумкова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.razumkov.org.ua/ukr/poll.php?poll_id=1050

6. Соціологічне опитування. Як Ви ставитесь до таких змін територіального устрою України? // Центр Разумкова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.razumkov.org.ua/ukr/poll.php?poll_id=869

7. Литвин В. С Россией мы связаны тысячей видимых и невидимых нитей, общей историей, общей кровью, общей памятью и религией [Електронний ресурс] / Владимир Литвин // Факты и комментарии. – Режим доступу: <http://fakty.ua/23032-vladimir-litvin-s-rossiej-my-svyazany-tysyachej-vidimyh-i-nevidimyh-nitej-obcshej-istoriej-obcshej-krovyu-obcshej-pamyatyu-i-religiej>

8. Руда О. Мовне питання як об'єкт маніпулятивних стратегій у сучасному українському політичному дискурсі: монографія / Олена Руда; НАН України, Ін-т укр. мови. – К., 2012. – 232 с.

9. Во Львове прошел съезд русских и антифашистских общественных организаций // Голос UA [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ru.golos.ua/suspilstvo/vo_lvove_proshel_syezd_russkih_i_antifashistskih_obshchestvennyih_organizatsiy_2241

10. Ставлення до статусу російської мови в Україні // Київський міжнародний інститут соціології [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=517&page=1>

11. Симоненко П. КПУ и Голодомор – несовместимы [Електронний ресурс] / Петр Симоненко // Экономические известия. – Режим доступу: http://news.eizvestia.com/news_politics/full/simonenko-kpu-i-golodomor-nesovmestimy

12. Янукович В. Голодомор нельзя признавать геноцидом украинцев [Електронний ресурс] / Виктор Янукович // Корреспондент. – Режим доступу: <http://korrespondent.net/ukraine/1071567-yanukovich-golodomor-nelzya-priznavat-genocidom-ukraincev>

13. В Ильичевске прошел марш в защиту памятника Ленину // Народна альтернатива [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://alternatiwa.net/24-v-ilichevske-proshel-marsh-v-zaschitu-pamyatnika-leninu.html>

14. Міністерство юстиції проти КПУ. Адміністративний позов // Історична правда [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.istpravda.com.ua/articles/2014/07/9/143697/view_print

15. Симоненко и Витренко создали движение Левая оппозиция // Ліга. Новини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://news.liga.net/news/politics/5995547-simonenko_i_vitrenko_sozdali_dvizhenie_levaya_oppozitsiya.htm

16. Верховна Рада України прийняла пакет законів про декомунізацію // Український інститут національної пам'яті [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.memory.gov.ua/news/verkhovna-rada-ukraini-priinyala-paket-zakoniv-pro-dekomunizatsiyu>

17. У Києві під егідою ПАРТІЇ РЕГІОНІВ пройшов Всеукраїнський антифашистський марш «В Європу – без фашистів!» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://partyofregions.ua/ua/news/event/5197a8fec4ca42047c00038b>

18. Колесніченко ініціює «кримінал» за героїзацію ОУН-УПА // Українська правда [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/news/2013/05/8/6989518/>

19. Левченко О. Україна і досі воює з фашизмом [Електронний ресурс] // О. Левченко // Посольство України в республіці Хорватія. – Режим доступу: <http://croatia.mfa.gov.ua/ua/publications/3736-stattya-posla-ukrajini-v-khorvatiji-oleksandra-levchenka-ukrajina-i-dosi-vojuje-z-fashizmom-u-gazeti-jutarni-list-vid-11052015>